

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA
QOIDALARI VA ME’YORLARI, GIGIYENA
NORMATIVLARI**

**OLTIN QAZIB OLISH VA BOYITISH KORXONALARI UCHUN
SANITARIYA QOIDALARI VA NORMALARI**

**O‘zbekiston Respublikasining
0190-05- sonli SanQvaM**

Rasmiy nashr

Toshkent – 2005

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING SANITARIYA
QOIDALARI VA ME’YORLARI, GIGIYENA NORMATIVLARI**

«TASDIQLAYMAN»

**O‘zbekiston Respublikasining
Davlat bosh sanitariya vrachi**

_____ B.I. Niyazmatov

6-oktabr 2005 yil

**OLTIN QAZIB OLISH VA BOYITISH KORXONALARI UCHUN
SANITARIYA QOIDALARI VA NORMALARI**

**O‘zbekiston Respublikasining
0190-05- sonli SanQvaM**

Rasmiy nashr

Toshkent – 2005

Ushbu sanitariya qoidalari va normalari O‘zbekiston Respublikasi tog‘-kon sanoatida ishlovchi aholining sog‘lig‘ini muhofaza qilish maqsadida oltin qazib olish va boyitishda optimal mehnat sharoitlarini ta‘minlash uchun o‘rnatiladi.

Ushbu sanitariya qoidalari va normalari mulkchilik shaklidan qat‘i nazar, barcha davlat organlari, korxonalar va mansabdor shaxslar tomonidan bajarilishi majburiydir.

1. UMUMIY QOIDALAR, QO‘LLANISH SOHASI

1.1. Oltin qazib olish va boyitish korxonalari uchun sanitariya qoidalari va normalari xodimlarning sog‘lig‘ini muhofaza qilish maqsadida belgilanadi hamda oltinni ochiq usulda qazib olish va boyitishda tog‘-kon sanoatida mehnat gigiyenasi va ishlab chiqarish sanitariyasi bo‘yicha asosiy talablarni tartibga soladi.

1.2. Ushbu qoidalarining qoidalari texnologik jarayonlarni tashkil etishda va sog‘lomlashtirish tadbirlarini ishlab chiqishda hisobga olinishi lozim.

1.3. Ushbu qoidalar umumrespublika me‘yori hisoblanib, O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan va ochiq usulda oltin tarkibli rudalarni qazib olish, qayta ishlash hamda sof oltin olish konlarini loyihalashtirish, qurish, qayta qurish va ulardan foydalanishni amalga oshiruvchi barcha korxonalar (idoraviy mansubligidan, mulkchilik shaklidan va mansabdor shaxslardan qat‘i nazar) uchun majburiydir.

1.4. Yer osti kon lahimlari va yordamchi yer osti inshootlarini jihozlash va saqlash ishlari "Mis, rudali, norudali va sochma foydali qazilmalarni qazib oluvchi korxonalar uchun sanitariya qoidalari", "Portlatish ishlarida yagona xavfsizlik qoidalari", "Rangli, nodir va qimmatbaho metallar konlarini ishlovchi konlar, priisklar va shaxtalardan texnik foydalanish qoidalari" talablariga mos bo‘lishi lozim.

1.5. Davlat standartlari va tarmoq me‘yoriy-texnik hujjatlari sanitariya qoidalari talablariga javob berishi shart.

1.6. Sanitariya qoidalarining buzilishi O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq intizomiy, ma‘muriy va jinoiy javobgarlikka sabab bo‘ladi.

1.7. Ushbu qoidalarga rioya etilishi ustidan davlat nazoratini O‘zbekiston Respublikasi Davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati organlari ogohlantiruvchi va joriy nazorat o‘tkazish orqali amalga oshiradi.

2. NORMATIV HAVOLALAR

2.1. O‘zbekiston Respublikasining "Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida"gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi, "Fuqarolar salomatligini saqlash to‘g‘risida"gi Qonun, "Davlat sanitariya nazorati to‘g‘risida"gi Qonun.

2.2. Amaldagi me‘yoriy hujjatlar ro‘yxati 1-ilovaga muvofiq.

3. ASOSIY ATAMALAR VA TA'RIFLAR

3.1. Mehnat gigiyenasi - xodimlar salomatligini saqlash, xavfli va (yoki) zararli ishlab chiqarish omillarining salbiy ta'sirini oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar va vositalar majmuasi.

3.2. Zarar - insonlar salomatligiga jismoniy yoki boshqa turdagi shikast yetkazilishi.

3.3. Xavfli (ishlab chiqarish) omili - muayyan sharoitlarda ishlovchi kishining jarohatlanishiga, sog'lig'ining to'satdan keskin yomonlashishiga yoki o'limiga olib keladigan ishlab chiqarish omili.

3.4. Zararli (ishlab chiqarish) omili - muayyan sharoitlarda ishlovchi kishining kasallanishiga yoki ish qobiliyatining pasayishiga va (yoki) avlodning salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishiga olib kelishi mumkin bo'lgan ishlab chiqarish omili.

Izoh. Miqdoriy tavsifi (darajasi, konsentratsiyasi va boshqalar) va ta'sir davomiyligiga qarab, zararli ishlab chiqarish omili xavfli omilga aylanishi mumkin.

3.5. Ishlab chiqarish sanitariyasi - ishlovchilarga yo'l qo'yib bo'lmaydigan xavfning ta'sirini oldini oluvchi yoki kamaytiruvchi tashkiliy, sanitariya-gigiyena tadbirlari hamda texnik vositalar va usullar tizimi.

3.6. Xavf - zarar yetkazish ehtimoli va zarar oqibatlarining og'irlik darajasi uyg'unligi.

3.7. Yo'l qo'yib bo'lmaydigan xavf - darajasi ruxsat etilgan darajadan yuqori bo'lgan xavf.

3.8. Zararli ishlab chiqarish omilining ruxsat etilgan chegaraviy qiymati - zararli ishlab chiqarish omilining shunday chegaraviy qiymatiki, uning butun mehnat faoliyati davomida har kungi belgilangan muddatda ta'sir etishi mehnat faoliyati davrida ham, undan keyingi davrda ham jarohatlanish, ish qobiliyatining pasayishi va kasallanishga olib kelmaydi, shuningdek, avlodlar sog'lig'iga ham salbiy ta'sir ko'rsatmaydi.

3.9. Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning ruxsat etilgan chegaraviy konsentratsiyalari (RECHK) - shunday konsentratsiyalarki, ular har kuni (dam olish kunlaridan tashqari) 8 soat davomida yoki boshqa muddatda, lekin haftasiga 40 soatdan oshmaydigan vaqt mobaynida butun ish staji davomida ta'sir etganda, ish jarayonida yoki hozirgi va keyingi avlodlar hayotining keyingi davrlarida zamonaviy tadqiqot usullari bilan aniqlanadigan kasalliklar yoki sog'liqda og'ishlarni keltirib chiqarmaydi.

3.10. Himoya vositasi (ishlovchi uchun) - inson tanasiga yoki uning qismlariga kiyiladigan va foydalaniladigan himoya vositasi.

3.11. Jamoaviy himoya vositasi (ishlovchilar uchun) - ishlab chiqarish uskunasi, ishlab chiqarish jarayoni, ishlab chiqarish xonasi (binosi) yoki ishlab chiqarish maydoni bilan konstruktiv va (yoki) funksional jihatdan bog'liq bo'lgan himoya vositasi.

4. OCHIQ USULDA OLTIN QAZIB OLISH BO'YICHA KARYERLAR, KESIMLAR, OCHIQ KON ISHLARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

4.1. Umumiy talablar.

4.1.1. Karyerlarda ochiq kon ishlarini olib borish va uskunalardan foydalanish "Foydali qazilma konlarini ochiq usulda qazib olishda xavfsizlik qoidalari" talablariga to'liq muvofiq bo'lishi shart.

4.1.2. Yuqori radiatsiya foniga ega bo'lgan oltin konlarini karyerlarda qazib olishda, amaldagi "Radiatsiyaviy xavfsizlik me'yorlari" va "Radioaktiv moddalar hamda ionlashtiruvchi nurlanishning boshqa manbalari bilan ishlashning asosiy sanitariya qoidalari" talablarini ta'minlovchi tashkiliy-texnik tadbirlar majmuasi amalga oshirilishi lozim.

4.1.3. Karyerlarda portlatish ishlari "Portlatish ishlarida yagona xavfsizlik qoidalari" va "Avtomobil transportida portlovchi materiallarni tashish qoidalari" talablariga qat'iy rioya qilgan holda bajarilishi kerak.

4.1.4. Karyerlarni loyihalash va foydalanishda texnologik jarayon ochish va qazib olish ishlarini mexanizatsiyalashtirish, kon texnikasini joylashtirish masalalarini qamrab olishi lozim. Asosiy ish joylarining joylashuvi karyerdagi havo oqimlarining aerodinamikasini inobatga olgan holda rejalashtirilishi shart. Transport turini tanlashda texnik-iqtisodiy sharoitlar bilan bir qatorda ularning gigiyenik afzalliklarini ham hisobga olish zarur.

4.1.5. Foydali qazilmalarni uzluksiz qazib olish tizimlarini qo'llashda yuklanish sonini iloji boricha kamaytirib, ag'darma ko'prigidan ag'darma cho'qqisigacha bo'lgan masofani (ko'pi bilan 0,5 m) avtomatik rostlash ta'minlanishi kerak.

4.2. Burg'ulash-portlatish ishlari.

4.2.1. Shpurlar va quduqlarni ishchilar tomonidan shaxsiy himoya vositalarini qo'llamasdan portlovchi moddalar bilan zaryadlashga qat'iyanoq yo'l qo'yilmaydi.

4.2.2. Quduq va shpurlarni burg'ulash suv bilan yuvish orqali amalga oshirilishi shart.

4.2.3. Zarbali-aylanma, sharoshkali va olovli burg'ulash stanoklar ishlaganda, ho'l burg'ulash imkonsiz bo'lgan hollarda, chang chiqishining oldini olish maqsadida quruq chang yig'gichlar qo'llanilishi lozim.

4.2.4. Portlatish ishlarida havoning changlanish darajasini kamaytirish uchun sug'orish mashinalariga o'rnatilgan gidromonitorlar yordamida bloklarni suv bilan sug'orishga asoslangan chang bostirish usuli qo'llanilishi kerak. Gazdan tozalash zarur bo'lganda, suvga neytrallashtiruvchi moddalarini qo'shish mumkin.

4.2.5. Ommaviy portlatishlar o'tkazilgandan so'ng, odamlarning karyerga kirishi faqat VGSSH tomonidan portlashning zaharli mahsulotlari konsentratsiyasi belgilangan gigiyenik me'yorlargacha pasayganligi haqida xabar olingandan so'ng ruxsat etiladi. Biroq bu portlashdan, chang bulutining tarqalishidan va karyerda ko'rinishning to'liq tiklanishidan kamida 30 daqiqa o'tgandan keyin amalga oshirilishi mumkin.

4.2.6. Ish zonasining havosi asosiy tarkibiy qismlar (hajm bo'yicha kamida 20%

kislorod va 0,5% dan ortiq bo'lmagan karbonat angidrid gazi) va zararli aralashmalar miqdori bo'yicha 3-jadvalga muvofiq belgilangan me'yorlarga mos kelishi shart.

4.2.7. Ish joylaridagi havoda kislorod miqdori belgilangan me'yorlarga mos kelmagan hollarda, xodimlar xavfsizligi ishlarni to'xtatish yoki ishlovchilarni me'yoriy tarkibdagi havo bilan ta'minlash orqali ta'minlanishi lozim. Zararli aralashmalar miqdori bo'yicha esa, ishlovchilarni tozalangan havo bilan ta'minlash, aralashmalarni me'yoriy darajagacha suyultirish va cho'ktirish, ifloslangan muhitda ishlash vaqtini cheklash yoki ishlarni to'xtatish orqali ta'minlanishi kerak. Ishchilarni tozalangan havo bilan ta'minlash stasionar yoki avtonom individual filtr-ventilyatsiya qurilmalari yordamida amalga oshirilishi lozim. Bu qurilmalarning filtr-yutuvchi elementlari ish zonasi havosidagi zararli aralashmalarning aniq tarkibiga qarab tanlanishi zarur.

4.2.8. Ishchilarni tozalangan havo bilan ta'minlash stasionar yoki avtonom individual filtr-ventilyatsiya qurilmalari yordamida amalga oshirilishi lozim. Bu qurilmalarning filtr-yutuvchi elementlari aniq sharoitga mos ravishda tanlanishi kerak.

4.2.9. Zaharli moddalarni, shu jumladan radioaktiv moddalarni suyultirish va cho'ktirish ventilyator-sug'orgichlar yordamida amalga oshirilishi mumkin. Ularning soni va ish rejimi chang-gaz ajralishining jadalligi, ob-havo sharoitlari va kon-texnik omillarga qarab belgilanadi.

4.3. Kon massasini qazib olish, yuklash va tashish.

4.3.1. Portlatilgan massani qazib olish va yuklash uni oldindan namlangandan so'ng amalga oshirilishi shart:

musbat haroratlarda suv yoki sirt faol moddalar eritmaları bilan;

manfiy haroratlarda suvli-tuzli eritmalar bilan.

4.3.2. Namlanishga yo'l qo'ymaydigan fizik-kimyoviy xususiyatlarga ega bo'lgan foydali qazilmalarni yuklash samarali quruq chang tutish va shamollatish usullaridan foydalangan holda amalga oshirilishi lozim.

4.3.3. Xom ashyoni turli usullarda tashish paytidagi sug'orish chastotasi va jadalligi kon massasining turi va xususiyatiga, karyer joylashgan iqlim-geografik mintaqaga, yil fasli va vaqtiga qarab belgilanadi.

4.3.4. Nuragan, sochiluvchan yoki kuygan jinslarni qazib olishda uzluksiz sug'orish qo'llanilishi shart.

4.3.5. Karyer suv quvuri mavjud bo'lmaganda, zaboylarni oldindan sug'orish gidromonitorlar yoki sug'orgichlar bilan jihozlangan maxsus sug'orish mashinalari yordamida amalga oshiriladi. Sug'orish paytida purkaladigan suv oqimi chang hosil qiluvchi manbalarning chang bulutini to'liq qoplashi kerak.

4.3.6. Karerlarda chiqindi gazlarni zararsizlantirish va tozalashning samarali vositalari o'rnatilmagan ichki yonuv dvigatelli avtomashinalarni qo'llashga yo'l qo'yilmaydi. Neytralizatorlar va tozalash vositalari ish zonasi havosidagi zararli moddalar miqdori ruxsat

etilgan me'yordan oshmaydigan darajada bo'lishini ta'minlashi lozim. Transport vositalari uchun etilgan benzinni qo'llash taqiqlanadi.

4.3.7. Yilning issiq davrida avtosamosval kuzoviga yuklangan kon massasi karyer hududidan chiqib ketishdan oldin sug'orilishi shart. Sug'orish oqimi avtosamosval kuzovi o'lchamlariga mos kelishi kerak.

4.3.8. Avtomashinalarda sochiluvchan xom ashyo materiallarini tashish yo'lda materiallarning to'kilishi va chang hosil bo'lishiga olib kelmasligi lozim.

4.3.9. Kon massasini tashish yo'llarining yuzi muntazam ravishda tog' jinslari, kon maydalari va changlardan tozalanib turilishi shart. Shag'al va chaqiq tosh qoplamalariga bog'lovchi material bilan ishlov berilishi lozim.

4.3.10. Doimiy harakatlanish kuchli bo'lgan yo'llarda yo'l qoplamasi uzluksiz sug'orib turilishi kerak. Yilning issiq, quruq kunlarida changni bostirish samaradorligini oshirish maqsadida yo'llarga Davlat sanitariya nazorati organlari tomonidan ruxsat etilgan namlovchi moddalar bilan ishlov berilishi lozim.

4.3.11. Karerlar temir yo'l transportining harakatlanuvchi tarkibi, rels yo'llari va signalizatsiyasiga "Sanoat korxonalari temir yo'l transportida xavfsizlik texnikasi qoidalari" hamda "Sanoat korxonalari temir yo'l transportidan texnik foydalanish qoidalari" tatbiq etiladi.

4.3.12. Temir yo'l transporti yo'llarini o'rnatish, qurish va ta'mirlash ishlari mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi shart.

4.3.13. Dumpkar va o'zi ag'daruvchi yuk mashinalari (samosvallar)ni yopishib qolgan tog' massasidan tozalash maxsus jihozlangan joylarda mexanizatsiyalashtirilgan tarzda amalga oshirilishi kerak.

4.3.14. Rotor komplekslari va gidromonitorlarning tasmali konveyerlarini boshqarish kabinalari asosiy texnologik uskunalardan alohida o'rnatilishi lozim.

4.3.15. Ag'darmalarda chang ajralishining oldini olish uchun quyidagi ishlar bajarilishi kerak:

qazish joylaridagi kon massasini namlash;

qiyaliklar va ag'darmalar yuzasini bog'lovchi eritmalar yordamida mustahkamlash;

ag'darma yuzalarini rekultivatsiya qilish (ular to'kilgandan so'ng).

4.3.16. Karyerlarda tasma konveyerlardan, shuningdek statsionar va ko'chma uskunalardan (elak, maydalagich va boshqalar) foydalanish joylarida chang chiqishini kamaytirish uchun quyidagilarni qo'llash lozim:

changlanuvchi qismlarni sug'orgichlar yoki havo pardalari yordamida gidrochangsizlantirish;

changlanuvchi qismlardan havoni so'rib olish va bir vaqtning o'zida tozalash tizimini o'z ichiga olgan quruq chang tutish.

4.4. Karyerlar va ish joylarini shamollatish.

4.4.1. Tabiiy shamollatishdan maksimal darajada foydalanish va turg'un zonalar hosil

bo'lishining oldini olish maqsadida karyerda kon ishlarini pog'onalarni bir-biriga nisbatan teng ravishda ilgarilatgan holda olib borish kerak.

4.4.2. Karyerlarda tabiiy havo almashinuvini yaxshilash uchun shamol yo'naltiruvchi va shamoldan himoyalovchi qurilmalar nazarda tutilishi lozim.

4.4.3. Zararli gazlarning REM dan yuqori to'planishida, avtotransport qo'llanilgan va uzoq muddatli shamolsiz holatlar bo'lishi mumkin bo'lgan turg'un zonalarda hamda chuqurligi 100 m dan ortiq bo'lgan karyerlarda maxsus karyer ventilyatorlari yoki qurilmalaridan foydalangan holda mexanik shamollatish ko'zda tutilishi shart.

Shamollatish qurilmalarining turini tanlash va ularni joylashtirish sxemasi karyerning shakli va o'lchamlariga, kon ishlarining yo'nalishiga, shamollar taqsimotiga bog'liq bo'lishi kerak.

5. BOYITISH KORXONALARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

5.1. Ishlab chiqarish binolari va inshootlariga qo'yiladigan talablar.

5.1.1. Korxonalarining ishlab chiqarish binolari va inshootlarining hajmiy-rejaviy va konstruktiv yechimlari quyidagi talablarga javob berishi kerak: "Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari" QMQ "Sanoat korxonalarini ishlab chiqarish binolarini loyihalash".

5.1.2. Zararli moddalarning tarqalishini oldini olish maqsadida sochiluvchan materiallar omborlari, maydalash-tashish bo'limlari, reagent eritmalarini tayyorlash, quyultirish, filtrlash, sorbsiyalash, regeneratsiyalash, quritish va kuydirish hamda boyitish jarayonlari bo'limlari alohida xonalarda joylashtirilishi shart. Reagentlar eritmalarini saqlash va tayyorlash xonasidan tashqariga chiqish yo'li tambur-shlyuzga ega bo'lishi lozim. Unda oyoq bilan boshqariladigan sovuq va issiq suv jo'mraklari, maxsus kiyimlar uchun shkaflar va shaxsiy himoya vositalari o'rnatilgan bo'lishi kerak.

5.1.3. Ishlab chiqarish binolarining shamollatish va isitish tizimlari "Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari", QMQning "Isitish, shamollatish va havoni konditsiyalash" bo'limlari, SN "Korxonalar chiqindilarining atmosferada tarqalishini hisoblash bo'yicha ko'rsatmalar" hamda ushbu Qoidalar talablariga muvofiq loyihalanishi lozim. Boyitish zavodlarining odamlar doimiy yoki uzoq vaqt (2 soatdan ortiq) bo'ladigan barcha ishlab chiqarish xonalaridagi havo muhiti parametrlari "SSBT. Ish zonasining havosi. Umumiy sanitariya-gigiyena talablari" GOST va "Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning ruxsat etilgan miqdorining gigiyenik me'yorlari" QMQ talablariga mos bo'lishi shart.

5.1.4. Uskunalarni boshqarish postlari, dispetcherlik punktlari va sex ma'muriyati xonalari alohida xonalar yoki kabinalarda (operator xonalarida) joylashtirilishi lozim. Maydalagich va g'alvirlarni boshqarish postlari tebranish va shovqindan izolyatsiya qilingan bo'lishi kerak. Boshqaruv postlari va dispetcherlik punktlarida ish o'rnini tashkil etish "SSBT. O'tirib bajariladigan ishlar uchun ish joyi. Umumiy ergonomik talablar" GOST talablariga mos

bo'lishi shart.

5.1.5. Ishlab chiqarishni boshqarish xonalarida barcha ventilyatsiya va changni yo'qotish tizimlarining ishlashi haqida avtomatik axborot tizimi o'rnatilgan bo'lishi kerak.

5.1.6. Shovqin manbai bo'lgan uskunar joylashgan oraliqlar boshqa qismlardan shovqindan himoyalashni loyihalash bo'yicha QMQga muvofiq tovush o'tkazmaydigan to'siqlar bilan ajratilishi lozim.

5.1.7. Katta ochiq suv yuzasiga ega bo'lgan uskunar (klassifikatorlar, baklar, cho'ktirish hovuzlari, quyuqlashtiruvchilar, konsentratsiya stollari va boshqalar) joylashgan xonalarda kondensatni tashkil etilgan holda erkin oqizib yuborishni ta'minlovchi qurilmalar ko'zda tutilishi kerak.

5.1.8. Binolarning devorlari, shiftlari va ichki konstruksiyalari oson tozalanishni ta'minlaydigan, sianidlar va boshqa moddalarning yuzada to'planishi va so'rilishini oldini oladigan yuza va qoplamalarga ega bo'lishi shart. Kislotali muhitda texnologik jarayonlar amalga oshiriladigan xonalarining devorlari, pollari, panellari va qavatlararo yopmalarining qoplamalari "Qurilish konstruksiyalarini korroziyadan himoya qilish" va "Pollar. Loyihalash me'yorlari" QMQ talablariga mos kelishi kerak. Zavodlarning barcha xonalaridagi changni tozalash mexanizatsiyalashtirilgan usulda yoki so'ruvchi pnevmatik qurilmalar yoxud gidravlik yuvish yordamida bajarilishi lozim.

5.1.9. Sezilarli darajada issiqlik ajralib chiqadigan xonalarda tom yopish qurilmasi ifloslangan havoning teskari oqimlari hosil bo'lishiga yo'l qo'ymasligi kerak. Ortiqcha issiqlik ajralishi ($20 \text{ kkal/m}^3\text{soat}$ dan ortiq) bo'lganda, korpuslarda shamoldan himoyalovchi panelli yorug'lik aeratsiya fonarlari loyihalash zarur. Ochiladigan teshiklarning maydoni va joylashuvi "Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari" talablariga to'liq javob berishi lozim.

5.1.10. Ishlab chiqarish xonalarida sanoat korxonalarining ishlab chiqarish binolarini loyihalash bo'yicha QMQ bobining talablariga muvofiq yo'laklar, maydonchalar, shuningdek oynalarni ta'mirlash, oynalash va ikki tomonlama tozalash ishlarini qulay va xavfsiz bajarish, aeratsiya fonarlari va yoritish armaturasiga xizmat ko'rsatish uchun maxsus qurilmalar hamda moslamalar nazarda tutilishi shart.

5.2. Texnologik jarayonlar va jihozlarga qo'yiladigan talablar.

5.2.1. Texnologik jarayonlarni tashkil etish va ishlab chiqarish uskunalari "Texnologik jarayonlarni tashkil etish va ishlab chiqarish uskunalariga qo'yiladigan gigiyenik talablar", "Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari" bo'yicha sanitariya qoidalari, mehnat xavfsizligi tizimining davlat va tarmoq standartlari, shuningdek tarmoq me'yoriy-texnik hujjatlari talablariga muvofiq bo'lishi shart. Radioaktiv moddalar va boshqa ionlashtiruvchi nurlanish manbalari bilan ishlashni tashkil etish va olib borishda "Sanitariya me'yorlari va radiatsiya xavfsizligi qoidalari"ga qat'iy rioya qilish lozim.

5.2.2. Barcha yangi texnologik jarayonlar ishlab chiqarishga joriy etilishidan oldin

tajriba-sanoat sinovlari bosqichida gigiyenik baholanishi zarur.

5.2.3. Ishlab chiqarish jarayonini jadallashtirish faqat mehnatning normal sanitariya-gigiyena sharoitlarini va atrof-muhit muhofazasini ta'minlovchi chora-tadbirlar amalga oshirilgandan so'nggina ruxsat etiladi.

5.2.4. Oltin tarkibli rudalarni boyitish texnologiyasi zararli omillarni bartaraf etish yoki ularning ta'sir darajasini va ular bilan aloqa vaqtini kamaytirish maqsadida quyidagilarni ta'minlaydigan ilg'or texnologik sxema va uskunalardan foydalanishni ko'zda tutishi kerak:

ishlab chiqarishning uzluksizligi va uzluksiz oqimi;

texnologik jarayon borishi va uskunalarini masofadan nazorat qilish;

ishlab chiqarish jarayonlarini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish hamda xomashyo va tayyor mahsulot sifatini nazorat qilish;

xomashyoni tashish yo'llari uzunligini, ortib-tushirish joylari sonini va sochiluvchan materiallarning tushish balandligini kamaytirish;

uskunalarga erkin xizmat ko'rsatish imkoniyatini ta'minlaydigan maqbul joylashuv zichligi;

quruq moddalar bilan bog'liq jarayonlarni pulpa bilan bog'liq operatsiyalarga almashtirish;

ishlab chiqarish xonalarining havo muhitida chang va gazsimon mahsulotlarning hosil bo'lishi hamda tarqalishi bilan bog'liq uskunalarini izolyatsiyalash va germetizatsiya qilish;

tarkibida xavflilik darajasi past bo'lgan kimyoviy moddalardan iborat reagentlarni qo'llash va boshqalar.

5.2.5. Sezilarli issiqlik ajratadigan ishlab chiqarish uskunalari yuzasi (quritish, kuydirishga mo'ljallangan pechlar va boshqalar) "Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari" hamda "Texnologik jarayonlarni tashkil etish va ishlab chiqarish uskunalariga qo'yiladigan gigiyenik talablar" SanQvaMga muvofiq yuza haroratini ta'minlaydigan termoizolyatsiyaga ega bo'lishi shart.

5.2.6. Ruda qabul qilish bunkerlari rudaning qotib qolishi, osilib qolishi va yopishib qolishining oldini oluvchi qurilmalar bilan jihozlanishi lozim. Bunkerlarni yuklash va bo'shatish paytida ish zonasiga chang tushishining oldini olish maqsadida materialning notekis tushishini bartaraf etadigan dozalash qurilmalarini qo'llash zarur. Bunker- to'plagichlar va quruq ruda uchun sig'imlar ularning to'lib ketishi va to'liq bo'shatilishini oldini oladigan avtomatik qurilmalar bilan jihozlanishi kerak. Bunkerdagi materialning qoldiq qatlami kamida 1 metr balandlikda bo'lishi lozim. Bunkerlarning qabul qilish maydonchalari samarali chang bostirish vositalari bilan ta'minlanishi shart.

5.2.7. Maydalagichlar, ruda va oraliq mahsulotlarni uzatish uchun transport tasmlari, ularni qayta to'kish va uskunalariga yuklash joylari (ta'minlagichlar, konveyer tasmlari, quritish agregatlari, elektrostatik va elektromagnit separatorlar, reagent eritmalari solingan idishlar va boshqalar) aspiratsiyalangan qoplamalar yoki gidrochangsizlantirish tizimlari bilan

jihozlanishi lozim. Bu tizimlarning ishlashi ishlab chiqarish uskunalari bilan blokirovka qilingan bo'lishi shart. Tizim qurilmalarining blokirovkasi ularni ish boshlanishidan 3-5 daqiqa oldin yoqilishini va uskuna to'xtatilgandan yoki yuklamasiz ishlagandan so'ng kamida 5 daqiqa o'tgach o'chirilishini ta'minlashi kerak.

5.2.8. Qayta ishlanadigan xomashyoning har bir turi uchun barcha chang hosil qiluvchi operatsiyalarda changni samarali bostirish uchun suvning optimal sarfi tajriba yo'li bilan aniqlanishi lozim. Bunda texnologik jarayonda ruxsat etilgan namlanish darajasi hisobga olinishi kerak.

5.2.9. Reagent, regeneratsiya, sorbsiya, quyultirish, quritish va chiqindilarni zararsizlantirish bo'limlari xonalarida "SSBT. Ish zonasi havosiga qo'yiladigan umumiy sanitariya-gigiyena talablari" standartiga muvofiq, ruxsat etilgan chegaraviy miqdordan ortiq konsentratsiyalarda I va II xavf sinfiga mansub toksik moddalarning havoda mavjudligi haqida xabar beruvchi gaz analizatorlari o'rnatilishi shart.

5.2.10. Titrash hosil qiluvchi uskunalar (maydalagichlar, tegirmonlar, g'alvirlar va boshqalar) uchun GOST "SSBT. Tebranish. Xavfsizlikning umumiy talablari" va ish joylarida umumiy va mahalliy tebranishning sanitariya me'yorlari talablariga muvofiq titrashni kamaytirish uchun qurilish, texnologik va sanitariya-texnik chora-tadbirlar majmuasi qo'llanilishi kerak.

5.2.11. Yuqori shovqin darajasini hosil qiluvchi asosiy texnologik uskunalar (maydalagichlar, tegirmonlar, g'alvirlar va boshqalar) shovqindan himoyani loyihalash bo'yicha QMQ talablariga, GOST "SSBT. Shovqin. Xavfsizlikning umumiy talablari" va "Ish joylarida ruxsat etilgan shovqin darajasining sanitariya me'yorlari"ga mos keladigan tovush izolyatsiyalovchi to'siqlar bilan jihozlanishi lozim.

5.2.12. Reagentlarni sarflash sig'implaridan agregatlarga uzatish yopiq kommunikatsiyalar bo'yicha avtomatik germetizatsiyalangan dozatorlar yordamida amalga oshirilishi kerak.

5.2.13. Sianli eritmalar (pulpani) filtrlash uchun avtomatik boshqariladigan vakuum-filtrlar qo'llanilishi kerak.

5.2.14. Konsentratlar va "chiqindilar"ni filtrlash uchun yopiq turdagi uskunalaridan foydalanish lozim.

5.2.15. Oltinni ajratib olishda metall simobni qo'llash faqat texnologik jihatdan uni zaharli bo'lmagan birikmalar bilan almashtirish imkoni bo'lmagan hollardagina ruxsat etiladi.

5.2.16. Oltinni ajratib olish texnologiyasini tanlashda suv aylanishining yopiq sikli bilan sorbsion-filtratsiz texnologiyaga afzallik berish zarur.

5.2.17. Bosh namunalar tahlili germetik elaklarda o'tkazilishi shart. Elash jarayoni mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi va so'ruvchi shkafda amalga oshirilishi lozim.

5.2.18. Texnologik sxemaning barcha qurilmalarida sianli eritmalarining himoyalovchi ishqoriyligi konsentratsiyasi texnologiya bo'yicha maksimal darajada belgilanadi.

5.2.19. Maydalash sexlarida rudani namlash uchun tarkibida sianli birikmalar bo'lgan oltinsizlantirilgan eritmalarni qo'llash man etiladi.

5.2.20. Korxonalarni loyihalash va qayta qurish chog'ida sianli pulpani filtrlash uchun avtomatik boshqariladigan vakuum-filtrlar ko'zda tutilishi zarur.

5.2.21. Sianplavni eritish uchun idishlar, aktivatorlar, ishchi, oltinsizlantirilgan va aylanma eritmalarni to'plash idishlari (filtrli ramkalar bilan jihozlangan tindirgich idishlardan tashqari), sianplavlarning diskli (cho'michli) ta'minlagichlari qopqoqlar bilan yopilgan va mexanik so'ruvchi ventilyatsiyaga ulangan bo'lishi shart.

5.2.22. Oltin tarkibli mahsulotlarni quritish va qayta ishlash pechlari mexanik so'ruvchi va issiqlik izolyatsiyali so'ruvchi shkaflar turidagi qoplamalarga ega bo'lishi, elektr yoyli pechlar esa shovqin va elektr yoyining kuchli yorug'ligidan ishonchli himoyaga ega bo'lishi kerak.

5.2.23. Pachuklar va ustunlarning drenaj to'rlarini tozalash jarayonlari mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi va ishchilarning qo'l terisi hamda kiyimlarining texnologik eritmalar bilan ifloslanishiga yo'l qo'ymasligi lozim.

5.2.24. Sianlash jarayonlari va kislotali muhitda kechadigan texnologik jarayonlarni bir xonada joylashtirishga yo'l qo'yilmaydi. Smolani pulpadan yuvish ustunlari sorbsiya bo'limlarida joylashtirilishi shart.

5.2.25. Sorbentni sorbsiyalash, yuvish va regeneratsiya qilish, tovar regeneratini elektroliz qilish jarayonlari avtomatlashtirilgan bo'lishi shart.

5.2.26. Yuvish va regeneratsiya kolonkalarining tuzilishi hamda ularga xizmat ko'rsatishni tashkil etish ularda ko'ruv oynalari o'rnatish zaruriyatini istisno qilishi lozim.

5.2.27. Cho'ktirish (qayta cho'ktirish) elektrolizerlari gaz so'ruvchi kabel turidagi qoplama bilan jihozlanishi kerak.

5.2.28. Qatronni boshqa tarkibli muhitli kolonkaga (ishqoriy muhitdan kislotali muhitga va aksincha) o'tkazish jarayonida qatron eritmadan to'liq ajratilishi shart. Eritmalarni qatron bilan birga tashish qat'iyman etiladi.

5.2.29. Texnologik sharoitlarga ko'ra yo'l qo'yiladigan changlanuvchi materiallarni to'kish joylarida gidrochangsizlantirish ko'zda tutilishi zarur. Sirt-faol chang namlovchi moddalar va namlik adsorbentlarini qo'llash Davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati markazlari bilan kelishilgan holda amalga oshirilishi kerak.

5.2.30. Tozalash qurilmalaridan changni tushirish va uni tashish mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi va chang hosil bo'lishiga yo'l qo'ymasligi lozim.

5.2.31. Qoplamalar va so'rgichlar tuzilishi uskunaning ajralmas qismi bo'lishi va unga xizmat ko'rsatish hamda ta'mirlash qulayligini ta'minlashi kerak.

5.2.32. Tarkibida 1-3-xavflilik sinfiga mansub zararli moddalar bo'lgan eritmalarni tayyorlash jarayonlari mexanizatsiyalashtirilgan yoki avtomatlashtirilgan bo'lishi va aspiratsiya qilingan sharoitda bajarilishi shart.

5.2.33. Reagentlarni tayyorlash va qo'llash uchastkalarida sanoat oqimlarini zararsizlantirish bo'limida reagent idishlarini ochish va bo'shatish kameralari, reagent ta'minlagichlari, reaktorlar va zararsizlantirish uskunalaridan mahalliy so'rgichlarni o'rnatish ko'zda tutilishi zarur.

5.2.34. Tarkibida sian bo'lgan sanoat oqova suvlarini xlor mahsulotlari va boshqa reagentlar yordamida zararsizlantirish faqat aspiratsiya, nazorat asboblari va masofadan boshqaruv tizimlari bilan jihozlangan germetik uskunalarda amalga oshirilishi shart.

5.2.35. Xodimlar sianidlar bilan aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan bo'limlarda sovuq va issiq suv ta'minoti mavjud yuvingichlar o'rnatilishi, teriga tushgan moddalarni suv oqimi bilan tezda yuvib tashlash uchun moslamalar, shuningdek ko'zlarni chayish uchun favvoralar bo'lishi kerak.

5.2.36. Boyitish mahsulotlari (tayyor va oraliq mahsulotlar hamda konsentratlar) bilan ishlashda, ularda xomashyo ruda materiallari tarkibidagi tabiiy radioaktiv moddalarning to'planish ehtimoli tufayli, "Radiatsiyaviy xavfsizlikning sanitariya me'yorlari va qoidalari"ga muvofiq belgilangan ish turiga ko'ra radiatsiyaviy xavfsizlikni ta'minlash choralari ko'rilishi lozim.

5.2.37. Magnit va elektrostatik ajratish uchun aspiratsiyalanuvchi qoplamali separatorlar qo'llanilishi zarur.

5.2.38. Ishlab chiqarish binolari ichida quruq materiallarni tashish uchun yopiq tashish usullari (g'ildiraksiz va qirg'ichli konveyerlar, bigarmonik tebranishli konveyerlar va boshqalar) yoki pnevmotransport ishlatilishi kerak.

5.2.39. Sochiluvchan materiallarni teshiklar orqali ortiqcha yuklashning barcha joylarida ruxsat etilgan qiyaliklar ta'minlanishi, materialning harakat tezligini pasaytiruvchi moslamalar qo'llanilishi lozim. Materialning tushish balandligi 0,5 metrdan oshmasligi kerak.

5.2.40. Konveyerlarning konstruksiyasi, ularni o'rnatish va ishlatish "Konveyerlar. Umumiy xavfsizlik talablari" GOST talablariga javob berishi kerak. Kukunsimon materiallarni tashishda konveyer tasmasi harakatining tezligi 1 m/s dan oshmasligi lozim.

5.2.41. Chang chiqishini oldini olish uchun pnevmatik transport havo bosimini boshqaruvchi moslamalar bilan jihozlanishi shart.

5.2.42. Qayta yuklash tugunlarining novlari va quyish qurilmalari ikki qavatli devorga ega bo'lishi va yeyilishga chidamli materialdan tayyorlanishi kerak. Novlarning tashqi yuzasi tebranishni yutuvchi materiallar bilan qoplanishi, ichki yuzasi esa yeyilishga chidamli rezina bilan qoplanishi lozim. Novlarning devorlari bilan almashtiriluvchi futerovka plitalari orasiga qalinligi kamida 15 mm bo'lgan yumshoq rezinali qistirmalar qo'yishga ruxsat etiladi. Quyish qurilmalari va novlarni mexanizatsiyalashtirish holda tozalash ko'zda tutilishi kerak.

5.2.43. Siklonlar va gaz o'tkazgichlardan changni tozalash mexanizatsiyalashtirilgan bo'lishi va gidro yoki pnevmotransport yordamida amalga oshirilishi lozim.

5.2.44. Sianli tuzlar saqlanadigan xonalarda sianli tuzlardan bo'shatilgan idishlarni

zararsizlantirish qurilmalari o'rnatilishi kerak. Reagentlar eritmalarini tayyorlash xonalari sovuq va issiq suv uzatish pedallari bilan boshqariladigan yuvgichlar, havo sochiqlar, shaxsiy himoya vositalari, maxsus kiyimlar va protivogazlarni saqlash uchun shkaflar, shuningdek ventilyatsiya qurilmalarini yoqish va sun'iy yoritish moslamalari bilan jihozlangan bo'lishi shart.

5.2.45. Xlorli ohak, so'ndirilmagan ohak va sianli tuzlar alohida xonalarda saqlanishi shart. Mazkur reagentlarni omborxonadan tashqarida saqlash man etiladi. Bir xonada quruq va suyuq reagentlarni saqlash taqiqlanadi. Zaharli bo'lmagan sochiluvchan reagentlarni to'kma holda saqlash xonalarida bo'limlar jihozlanishi lozim.

5.2.46. Reagentlar eritmalarini tayyorlash xonalari havo tortish-chiqarish ventilyatsiyasi bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Kiritilayotgan havo yuqori qismga berilishi lozim. Sianli eritmalar tayyorlash bo'limlarida kiritilayotgan havo hajmining 70 foizi xonaning yuqori qismiga, 30 foizi esa shlyuzga berilishi shart.

5.2.47. Sianli tuzlar solingan idishlarni qo'l asboblari yordamida ochish va sianli tuzlarni qo'lda ko'chirish qat'iyan man etiladi.

5.2.48. Uskunalar sig'imlaridan namunalar, eritmalar va reagentlarni olish jarayoni avtomatlashtirilgan bo'lishi lozim.

5.2.49. Reagentlar uchun metall idishlar bilan texnologik siklga tegishli bo'lmagan barcha amallar (metalni varaqqa kesish va boshqalar) reagentlar bo'limidan tashqarida bajarilishi shart.

6. TA'MIRLASH ISHLARINI TASHKIL ETISH VA BAJARISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

6.1. Uskunalar va kon mashinalarini rejali-ogohlantiruvchi va kapital ta'mirlash korxona rahbariyati tomonidan tasdiqlangan jadvalga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

6.2. Uskunalarni kapital ta'mirlash kunduzgi yuzada ta'mirlash-mexanika ustaxonalari, sexlar yoki zavodlarda amalga oshirilishi lozim. Bunda texnologik jarayonlarni tashkil etish "Texnologik jarayonlarni tashkil etishning sanitariya qoidalari va texnologik jihozlarga qo'yiladigan gigiyenik talablar"ga muvofiq bo'lishi shart.

6.3. Ta'mirlanishi kerak bo'lgan uskunalar ish boshlanishidan oldin tarkibidagi materiallar iflosligidan tozalanishi va zaharli moddalar qoldiqlari mavjud bo'lsa, zararsizlantirilishi lozim. Uskunalarni tozalash usuli zararli moddalarning ishlovchilarga ta'sir etish ehtimolini istisno qilishi kerak.

6.4. Faoliyat yuritayotgan korxonalarda uskunalarni ta'mirlashda kon mashinalari kabinalarini isitish, shovqin va tebranish darajasini pasaytirish hamda ishchilarning mehnat sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan boshqa chora-tadbirlar amalga oshirilishi shart.

6.5. Tarkibida zaharli reagentlar va agressiv moddalar bo'lgan katta sig'imli uskunalar ta'mirlanayotganda, ishlarni bajarishga ruxsat beriladi

faqat tegishli maxsus kiyim va shaxsiy himoya vositalaridan foydalanilgan taqdirda.

6.6. Radioaktiv izotopli texnologik nazorat asboblari va qurilmalarini ta'mirlash 44-sonli "Sanitariya qoidalari va radiatsiya xavfsizligi normalari" hamda "Radioizotopli asboblardan foydalanish sanitariya qoidalari" talablariga muvofiq bajarilishi lozim.

6.7. Jihozlarni ta'mirlashda payvandlash ishlari "Metallarni payvandlash, eritib qoplash va kesishda sanitariya qoidalari" talablariga binoan amalga oshirilishi kerak.

7. YORITISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

7.1. Oltin qazib olish va boyitish korxonalarida sun'iy va tabiiy yoritish "Tabiiy va sun'iy yoritish" qurilish me'yorlari va qoidalari hamda sohaga oid normativ-texnik hujjatlar talablariga muvofiq bo'lishi lozim.

7.2. Burg'ulash, yuklash, yuklash-tashish va boshqa texnikalarning ish joylari, ishchilarning temir yo'l va avtomobil yo'llarini kesib o'tish joylari, zinapoyalar va doimiy harakatlanish yo'llari statsionar elektr yoritgichlar bilan ta'minlanishi va 1-jadvalda keltirilgan me'yorlarga muvofiq yoritilishi shart.

7.3. Umumiy yoritish tarqoq bo'lishi lozim. Qo'llaniladigan yoritish tizimidan qat'i nazar, umumiy yoritish chiroqlarini mahalliy joylashtirish ish joylarini yoritish uchun ko'zda tutilishi kerak. Bu yaltiroqlikni kamaytirish va yuqori yorqinlikdagi akslantiruvchi yuzalardan (boshqaruv pultlari, alohida asboblarning shkalalari, KIP shchitlari va yo'naltirilgan hamda yo'naltirilgan-tarqoq aks ettiruvchi yuzalar mavjud bo'lgan boshqa joylar) keladigan nurlanishni yo'qotish maqsadida amalga oshiriladi. Shuningdek, ish yuzalarini soyalaydigan yoki chiroqlarni joylashtirishni qiyinlashtiradigan katta hajmli uskunalar va ventilyatsiya qutilari o'rnatilgan xonalarda ham shunday qilinadi.

7.4. Umumiy yoritish chiroqlarini shunday o'rnatish man etiladiki, ularning chiqish teshiklari vertikal yoki qiya tekislikda joylashib, ishchining ko'rish maydoniga tushib qolishi mumkin bo'lsin.

7.5. Tabiiy yorug'lik bo'lmagan sharoitda ishlashda, agar bu texnologik jarayon talablari tufayli bo'lsa, "Ishlab chiqarish sharoitida ultrabinafsha nurlanishning sanitariya qoidalari va me'yorlari"ga muvofiq ultrabinafsha nurlanish yetishmovchiligini qoplash choralari ko'rilishi shart.

7.6. Yoritish, yoritish qurilmalarining holati, ularni tozalash, ta'mirlash va ishlatilgan lampalarni almashtirish muddatlarini nazorat qilish "Sanoat korxonalarida sun'iy yoritishni ogohlantiruvchi va joriy sanitariya nazoratidan o'tkazish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar" talablariga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

7.7. Korxonalarda ishlatilgan gaz razryadli lampalarni saqlash uchun maxsus jihozlangan joylar va xonalar, shuningdek, yoritgichlarni ta'mirlash va tozalash uchun ustaxonalar ajratilgan bo'lishi kerak.

Karyerlardagi ish joylarini yoritish me'yorlari

Karyer obyektlari	Eng kam yoritilganlik, lk	Yoritilganlik me'yorlanadigan tekislik	Izoh
Ishlar olib borilayotgan hudud	0,2	Yoritiluvchi sath darajasida	Yoritilishi lozim bo'lgan ish hududi bosh muhandis tomonidan belgilanadi
Mashinalarning karyerda, jins uyumlarida va boshqa uchastkalardagi ish joyi	5 8	Gorizontal. Vertikal	Yoritilganlik mashinalar ish jihozlarining butun chuqurligi va balandligi bo'ylab ta'minlanishi kerak
Qo'l mehnati joylari	5 10	Gorizontal, Vertikal	
Uyumlardagi temir yo'l tarkiblari, avtomobillar va avtopoezdlarni tushirish joylari, qabul qilish va qayta yuklash punktlari	3	Gorizontal	Yoritilganlik yoritilayotgan yuza darajasida ta'minlanadi
Buldozer yoki boshqa traktor mashinasi ishlayotgan hudud	10	Traktor zanjirli g'ildiraklari sathi darajasida	
Gidromonitor qurilmasining ish joyi	5 10	Gorizontal, Vertikal	Yoritilganlik gidromonitor oqimining ta'sir doirasida qazib olinayotgan pog'onaning butun balandligi bo'ylab ta'minlanadi
Jinsni suv uyumiga joylashtirish joyi	5	Gorizontal	
Yangidan yuvib to'kilgan gidroagregatlar hududi	0,2	Gorizontal	
Burg'ulash ishlari bajariladigan joy	10	Vertikal	Yoritilganlik stanok balandligigacha ta'minlanadi
Mashina va mexanizmlar kabinalari	30	Gorizontal	Poldan 0,8 m balandlikda
Yer so'rish qurilmasi xonasi va yer so'rish zumpflari hududi	10	Gorizontal	Qurilma xonalarida poldan 0,8 m balandlikda
Ag'darma hosil qiluvchi rotorli ekskavatorning manyovr qilish zonasi	10 15	Gorizontal, Vertikal	Yoritilishi kerak bo'lgan hudud kon ishlari pasportiga muvofiq belgilanadi
Rotor ishlarining ta'mirlash maydonchalari	20 25	Gorizontal, Vertikal	
Uzluksiz konveyer tasmalari	5	Konveyer yuzasida	
Konveyer barabanlariga xizmat ko'rsatish zonasi	10	Gorizontal	
Tog' jinslarini qo'lda saralash konveyer tasmalari	50	Konveyer tasmasi yuzasida	Konveyer tasmasi harakatiga qarshi jins tozalagichdan kamida 1,5 m masofada
Ishchilarni isitish uchun mo'ljallangan xonalar	10	Gorizontal	
Karyerdagi zinapoyalar, pog'onadan pog'onaga o'tish	3		
Karyerdagi ishchilarning doimiy harakat yo'llari	1	Gorizontal	
Karyer ichidagi avtomobil yo'llari (harakat jadalligiga qarab)	0,5-3	Gorizontal	Yoritilganlik mashinalar harakati darajasida ta'minlanadi
Karyer ichidagi temir yo'l izlari	0,5	Gorizontal	Yoritilganlik yo'lning yuqori qismi darajasida ta'minlanadi

8. SANITARIYA-MAISHIY VA YORDAMCHI BINO HAMDA XONALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR

8.1. Ishchilarning sanitariya-maishiy ta‘minoti amaldagi "Ma‘muriy va maishiy binolar" KMK hamda ushbu sanitariya qoidalari talablariga javob berishi lozim. Maishiy xonalardan boshqa maqsadlarda foydalanish taqiqlanadi.

8.2. Sanitariya-maishiy xonalar shamol yo‘nalishiga qarab, changli uchastkalardan kamida 50 metr, biroq asosiy ishlab chiqarish binolaridan 500 metrdan ortiq bo‘lmagan masofada joylashtirilishi kerak.

8.3. Sanitariya-maishiy xonalar tarkibini texnologik jarayonlarning sanitariya- gigiyenik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda 2-jadvalga muvofiq belgilash zarur.

2-jadval

Oltin qazib olish va boyitish korxonalaridagi sanitariya-maishiy xonalar tarkibini belgilovchi asosiy ishlab chiqarish jarayonlari guruhleri

Ishlab chiqarish jarayonlari guruhi	Kasbiy guruh
Ochiq konlar	
II g	Kon va transport mashinalarida band bo‘lgan asosiy kasb ishchilari
IIIa, IId	Portlatuvchilar
IId	Yordamchi kasb ishchilari
Boyitish korxonalari	
Ilg, IId	Maydalash-saralash va transport sexlari ishchilari
Ilg, IIIa	Boyitish sexlari ishchilari

8.4. Kiyim-kechaklarni saqlash uchun kiyimxonalaridagi o‘rinlar soni ro‘yxatdagi xodimlar soniga mos kelishi kerak. Kiyim-kechaklarni kiyimxonada saqlash usuli yopiq bo‘lishi, ko‘cha va ish kiyimlari alohida saqlanishi lozim.

8.5. Maxsus kiyim va poyabzallarni quritish xonalarining tuzilishi, ularning o‘tkazuvchanlik qobiliyati va qo‘llaniladigan quritish usullari ish smenasi boshlanishiga qadar maxsus kiyim va poyabzalning to‘liq qurishini ta‘minlashi lozim.

8.6. Kir yuvish xonalarining maydoni va jihozlari tarkibi ishlatiladigan maxsus kiyimlar to‘plamini oyiga kamida 2 marta yuvishni hisobga olgan holda aniqlanishi kerak. Maxsus kiyimlar juda tez ifloslanadigan hollarda, mahalliy sanitariya-epidemiologiya xizmati organlarining talabiga ko‘ra, kirxonalar maxsus kiyimlarni yanada tez-tez yuvishga mo‘ljallangan bo‘lishi lozim.

8.7. Chang ta‘siriga uchragan shaxslarning maxsus kiyimlari har kuni changdan tozalanishi shart.

8.8. Xavflilik darajasi 1-2 sinfga mansub moddalar bilan ifloslangan maxsus kiyimlar yuvishdan oldin zararsizlantirilishi kerak. Simob bilan ishlash paytida kiyimlar "Simob, uning birikmalari va simob to‘ldirilgan asboblari bilan ishlashda sanitariya qoidalari va normalari" talablariga muvofiq zararsizlantiriladi.

8.9. Patronlanmagan kukunsimon portlovchi moddalar va boshqa zaharli moddalar bilan aloqada bo'lgan xodimlar uchun har smenada toza ichki kiyim berilishi tashkil etilishi lozim. Bunday maxsus kiyimlarni saqlash va yuvish boshqa xodimlarning maxsus kiyimlaridan alohida amalga oshirilishi kerak.

8.10. Radioaktivlik foni yuqori bo'lgan rudalarni qazib olishda band bo'lgan ishchilarning teri qoplamalari tozaligi radiometrik nazoratdan o'tkazilishi shart. Ularning maxsus kiyimlari haftada kamida bir marta yuvilishi lozim.

8.11. Maxsus kiyimlarni changsizlantirish, zararsizlantirish, kimyoviy tozalash va ta'mirlash xonalari alohida joylashtirilishi va boshqa xonalarga ifloslangan havo kirishini oldini oladigan avtonom shamollatish tizimi bilan jihozlanishi shart.

8.12. Oyoq terisi zamburug'li kasalliklarining oldini olish maqsadida dush xonalarida rezina gilamchalar, plastik panjaralar va yo'lakchalar, shaxsiy hammom poyabzalidan foydalanish lozim. Dush oldidagi xonalarda hammom poyabzalini har foydalanishdan so'ng dezinfeksiya qilish uchun, shuningdek formalin eritmasi uchun maxsus idishlar bo'lishi kerak. Pollar, devorlar, dush jihozlari va teri vannalari har smenadan keyin ho'l tozalanishi va dezinfeksiya qilinishi shart. Dezinfeksiya uchun O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan ruxsat etilgan moddalar va tarkiblar qo'llanilishi zarur.

8.13. Ochiq konlarda ishlovchi kon ishchilari uchun qisqa muddatli dam olish, isitish yoki sovutish, shuningdek transportni kutish paytida yog'ingarchilikdan himoyalaniş uchun xonalar ko'zda tutilishi kerak. Xonalardagi havo harorati $+22^{\circ}\text{S}$ dan $+25^{\circ}\text{C}$ gacha bo'lishi lozim. Havo harakati tezligi 0,2 m/s dan oshmasligi kerak. Xonalarda ichimlik suvi va issiq choy uchun qurilmalar o'rnatilishi shart. Ovqatlanish joyi 500 metrdan uzoqroqda joylashgan bo'lsa, xonada ovqatlanish uchun qo'shimcha sharoitlar yaratilishi kerak. Xonalarda qo'l va oyoqlarni mahalliy isitish uchun moslamalar bo'lishi lozim.

9. ATROF-MUHITNI SANITARIYA MUHOFAZASI (SUV HAVZALARI, TUPROQ, HAVO)

9.1. Sanitariya-muhofaza zonasi chegarasidagi atmosfera havosidagi zararli moddalar miqdori "O'zbekiston Respublikasi hududidagi aholi punktlari atmosfera havosini ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalari (REYK) ro'yxati. Gigiyenik me'yorlar" ga muvofiq aholi punktlari havosidagi zararli moddalarning ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalaridan oshmasligi kerak.

9.2. Sanitariya-muhofaza zonasi "Radiatsiya xavfsizligi sanitariya normalari va qoidalari" hamda "O'zbekiston Respublikasi aholi punktlari atmosfera havosini muhofaza qilish bo'yicha sanitariya normalari va qoidalari" ko'rsatmalariga muvofiq o'rnatiladi.

9.3. Yangi korxonalarni ishlatish, qayta qurish va loyihalashda 9.1-band talablarini ta'minlaydigan atmosfera havosiga zararli moddalar chiqarilishining ruxsat etilgan chegaraviy miqdori (REChM) ga rioya qilinishi shart. REChM qiymatlari "Tabiatni muhofaza qilish. Atmosfera. Sanoat korxonalarining ruxsat etilgan chegaraviy chiqindilarini belgilash usullari. Umumiy talablar" GOST talablariga muvofiq tasdiqlanadi.

9.4. Chang va gazlarni tozalash inshootlarisiz texnologik uskunalarni ishga tushirishga ruxsat berilmaydi.

9.5. Tarkibida fluorid kislotasi, vodorod sianid, simob bug‘lari bo‘lgan gaz-havo aralashmasini tashiydigan barcha gaz so‘rish tizimlarida quvvat bo‘yicha 100% unumdorlikka ega bo‘lgan zaxira gaz tozalash qurilmasi bo‘lishi shart.

9.6. Gaz-chang tutish inshootining avariya holatida to‘xtatilishi yuz berganda, asosiy uskunar ham texnologik sikl tugashi bilan darhol o‘chirilishi lozim. Uzluksiz texnologik sikl mavjud bo‘lsa, avariya holatini bartaraf etish jadvali tuziladi. Avariya to‘xtashning barcha hollarida belgilangan shaklda dalolatnoma rasmiylashtiriladi.

9.7. Korxonalar asosiy ifloslantiruvchi manbalardan atmosferaga chiqariladigan sanoat chiqindilarining sifat tarkibi va hajmlari ustidan, shuningdek sanitariya-muhofaza zonasi va turar-joy qurilishlari chegarasidagi atmosfera havosining ifloslanish darajasi ustidan laboratoriya nazoratini ta‘minlashlari shart. Atmosfera havosining ifloslanishini nazorat qilish “Tabiatni muhofaza qilish. Atmosfera. Aholi punktlari havosi. Havo sifati ko‘rsatkichlarini nazorat qilish qoidalari. Ifloslanishni nazorat qilish” davlat standarti hamda O‘zbekiston Respublikasi Davgidromet qo‘mitasi va Sog‘liqni saqlash vazirligi tomonidan tasdiqlangan atmosfera ifloslanishini nazorat qilish bo‘yicha tegishli hujjatlarga muvofiq amalga oshirilishi kerak.

9.8. Sanoat obyektlarini suv bilan ta‘minlash sxemalari aylanma sikllarni tashkil etishni, oqovalarni mahalliy tozalashni, oqova suvlardan ishlab chiqarishning qimmatli chiqindilarini ajratib olishni “Kanalizatsiya. Tashqi tarmoqlar va inshootlar” qurilish me‘yorlari va qoidalari; “Yer usti suvlarini ifloslanishdan muhofaza qilishning sanitariya qoidalari va normalari”; “Seysmik hududlarda qurilish” qurilish me‘yorlari va qoidalari; “O‘zbekiston Respublikasining alohida tabiiy va iqlim sharoitlarida kanalizatsiya tizimlariga qo‘yiladigan sanitariya talablari” talablariga muvofiq ravishda ko‘zda tutishi lozim.

9.9. Yo‘l qo‘yilishi mumkin bo‘lgan eng yuqori konsentratsiyalari belgilanmagan kimyoviy moddalarni qo‘llash va suv havzalariga tashlash taqiqlanadi. Karer va yer osti suvlarini suv havzalariga oqizishga faqat ularni muallaq va suvda erigan moddalardan samarali tozalagandan keyingina ruxsat etiladi.

9.10. Tozalash inshootlari loyihasida cho‘kkan muallaq moddalar kinetikasini hisobga olgan holda oqova suvlarni tindirish vaqti hisobi va “Suv obyektlariga oqova suvlar bilan tushadigan moddalarning yo‘l qo‘yiladigan chegaraviy tashlamalari (YQCHT) loyihalarini ishlab chiqish va kelishishga qo‘yiladigan sanitariya talablari”ga muvofiq koagulyantlar va flokulyantlarni qo‘llash (yoki qo‘llashdan voz kechish) asoslari taqdim etilishi kerak.

9.11. Suv tozalash inshootlarining unumdorligi “Suv ta‘minoti. Tashqi tarmoqlar va inshootlar. Loyihalashtirish me‘yorlari” va QMQ “Kanalizatsiya. Tashqi tarmoqlar va inshootlar. Loyihalash me‘yorlari” talablariga muvofiq qazib olish va boyitish korxonalarining quvvatini oshirish imkoniyatini (kamida 20 yillik muddat) hisobga olgan holda hisoblanishi kerak.

9.12. Karer suvlarida 3×10^9 kyuri/l dan yuqori radionuklidlar mavjud bo'lganda, ularni yer yuzasiga va oqmaydigan suv havzalariga tashlash taqiqlanadi.

9.13. Yer usti va karer suvlarini ag'darmalarga tashlashga yo'l qo'yilmaydi.

9.14. Chiqindixonalar va shlamomborlardan foydalanishni nazorat qilish "Sanoat chiqindilarini inventarizatsiya qilish, tasniflash, saqlash va zararsizlantirishning sanitariya qoidalari"; "O'zbekiston Respublikasi sharoitida zaharli sanoat chiqindilarining gigiyenik tasniflagichi"; "Tuproqdagi ekzogen zararli moddalarning ruxsat etilgan chegaraviy konsentratsiyalari (RECK) va taxminiy ruxsat etilgan konsentratsiyalari (TREK)" ga muvofiq amalga oshirilishi lozim.

9.15. Tuproqni oltin qazib olish va boyitish korxonalari chiqindilari bilan ifloslanishidan sanitariya jihatidan muhofaza qilish quyidagilarga muvofiq ta'minlanishi kerak:

9.16. "Turli xil yer foydalanish turlarida tuproqning ifloslanish darajasini baholashning sanitariya qoidalari va me'yorlari". "Tuproq ifloslanishining aholi salomatligi uchun xavflilik darajasini gigiyenik baholash bo'yicha uslubiy tavsiyalar".

9.17. Atmosfera havosi, suv, tuproq, oqova suvlarni tekshirish bo'yicha amaldagi me'yorlarga muvofiq tashkil etiladigan idoraviy sanitariya laboratoriyasi mavjud bo'lgan taqdirda, namunalar olish nuqtalari, aniqlanadigan moddalar ro'yxati va tashqi muhit obyektlarini nazorat qilish davriyligi Davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati hududiy organlari bilan kelishiladi.

10. SHAXSIY HIMOYA VOSITALARIGA VA TIBBIY- PROFILAKTIK XODIMLARNI TA'MINLASHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

10.1. Ruda va uni qayta ishlash mahsulotlari bilan munosabatda bo'luvchi ishchilar va mutaxassislar belgilangan muddatlarda tasdiqlangan me'yorlarga muvofiq, o'z kasblari va mehnat sharoitlariga mos keladigan maxsus poyabzal hamda xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining ta'siridan himoyalovchi shaxsiy himoya vositalari (SHHV) bilan ta'minlanishlari shart.

10.2. SHHVni tanlashda ishlab chiqarish muhitining barcha zararli omillari majmuasini hisobga olish lozim:

nafas olish a'zolarini chang va aerozollardan himoya qilish uchun klapanli tipdagi (SHB-1, "Lepestok") va klapanli tipdagi ("Yuliya") SHHV-respiratorlardan foydalanish kerak;

nafas olish a'zolarini zaharli gazlar va changdan himoya qilish uchun - niqob ostidagi ochiq bo'shliqli va tashqi filtrlovchi elementlar ("Niva E-2") orqali tozalangan havoni majburiy yetkazib beruvchi shlem-niqoblar, shuningdek, jamoaviy himoya vositalari - kon mashinasi kabinasida o'rnatiladigan filtr-ventilyatsiya qurilmalari (SGZ-20 va SOV-1 modulli qurilmalari) yoki kon mashinasi kabinasidan tashqarida joylashtirilgan (SPGO-1 statsionar qurilmasi) qurilmalardan foydalanish lozim;

yuqori darajadagi tebranishlardan himoyalash uchun to'siq, tebranishni

izolyatsiyalovchi, so'ndiruvchi, masofadan boshqarish va boshqa qurilmalardan foydalanish zarur; "vaqt bilan himoyalaniş" rejimlarini qo'llash; SHHVlardan (tebranişdan himoyalovchi poyabzal va qo'lqoplar) foydalanish; qo'llar va yelka kamarini o'z-o'ziga va o'zaro massaj qilish; qo'llar uchun issiqlik, quruq havo va suv muolajalarini qo'llash kerak;

10.3. Shovqindan himoyalaniş uchun to'siq qurilmalar, tovush o'tkazmaydigan va yutuvchi moslamalar, masofadan boshqarish vositalari qo'llanilishi shart; "vaqt bilan himoyalash" rejimlaridan foydalanish; shaxsiy himoya vositalari (shovqinga qarshi quloqchinlar va quloq ichiga kiritiladigan moslamalar) ishlatilishi lozim.

10.4. Ishchilar zarbli asbob bilan ishlayotganda yoki tog' jinsi, ishlov berilayotgan materiallar va asboblarning parchalari hosil bo'lishi mumkin bo'lgan ishlarni bajarayotganda albatta himoya ko'zoynagidan foydalanishlari shart.

10.5. Ishlovchilarning qo'l terisini teri orqali o'tuvchi ta'sirlovchi xususiyatga ega zararli moddalardan himoya qilish uchun "Ishlovchilarning shaxsiy himoya vositalari katalog-ma'lumotnomasi"ga muvofiq qo'lqoplar, himoya malhamlari va pastalardan foydalanish lozim. Konchilik korxonasiga ishga kirayotgan barcha xodimlar O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining "O'zbekiston Respublikasi xodimlarini ishga kirishda dastlabki va davriy tibbiy ko'rikdan o'tkazish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi 2000-yil 6-iyundagi 300-sonli buyrug'iga muvofiq, dastlabki (mehnat shartnomasini tuzish chog'ida) tibbiy ko'rikdan o'tkazilishi, zararli yoki xavfli mehnat sharoitlarida band bo'lgan ishchi va xizmatchilar esa majburiy davriy tibbiy ko'rikdan o'tkazilishi shart.

10.6. Xodimlarni ishga qabul qilishda hamda ruda qazib olish va uni qayta ishlash korxonalarida ishlash davrida o'smirlar va ayollar mehnatini muhofaza qilish to'g'risidagi qonun hujjatlariga qat'iy rioya etilishi lozim.

10.7. Xodimlarni texnik tayyorlash dasturiga 1-2-xavflilik sinfiga mansub moddalar bilan o'tkir zaharlanish holatlarida birinchi yordam ko'rsatish choralari haqidagi mavzular kiritilishi shart.

11. ISHLAB CHIQARISH MUHITI OMILLARI HOLATINI NAZORAT QILISHGA QO'YILADIGAN TALABLAR

11.1. Oltin qazib olish va boyitish korxonalarida mehnat sharoitlari holatini nazorat qilish texnologik jarayonning o'ziga xos xususiyatlari, uning o'zgarishlari, turli ishlarni bajarishning real sharoitlari, uskunalarni ta'mirlash, sog'lomlashtirish tadbirlarini joriy etishni hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

11.2. Tezkor sanitariya nazorati va ishlab chiqarish omillari parametrlarini davriy baholashni korxonalarning sanoat-sanitariya laboratoriyalari yoki "O'zstandart" agentligi tomonidan akkreditatsiya qilingan boshqa ixtisoslashtirilgan laboratoriyalar o'tkazishi kerak. Sanitariya nazoratini tashkil etish mas'uliyati korxona ma'muriyati zimmasiga yuklanadi.

11.3. Davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati organlari laboratoriyalari har chorakda kamida bir marta va ish texnologiyasi har gal o'zgargandan so'ng tashqi nazoratni amalga oshirishi shart.

11.4. Ishlab chiqarish muhitining nazorat qilinadigan zararli omillari ro'yxati, o'lchashlarni o'tkazish usullari va davriyligi, namunalar va o'lchashlarni olish joylari hamda nuqtalari Davlat sanitariya-epidemiologiya nazorati organlari bilan kelishilishi lozim.

11.5. Ruda, qayta ishlash mahsulotlari, shuningdek atrofda gi jinslar va kulda (yer osti suvlari, texnologik va boshqalar) sezilarli chang-radiatsiya omilini keltirib chiqaradigan tabiiy radioaktiv moddalar aralashmalari mavjud bo'lganda, "Sanitariya me'yorlari va radiatsiya xavfsizligi qoidalari" talablariga muvofiq ishlab chiqarish binolarida, korxona hududida, sanitariya-himoya va kuzatuv zonolari doirasida radiatsiya holatini dozimetrik nazorat qilish amalga oshirilishi shart.

11.6. Oltin qazib olish va boyitish korxonalarida shovqinni o'lchash yiliga kamida bir marta, shuningdek, alohida qismlar, mexanizmlar yoki agregatlar ta'mirlangandan, almashtirilgandan va modernizatsiya qilingandan so'ng o'tkazilishi lozim. Yoritilganlikni o'lchash ishlab chiqarish xususiyatiga qarab, ammo yiliga kamida bir marta amalga oshiriladi. Boshqa xavfli va zararli ishlab chiqarish omillari darajasini nazorat qilish amaldagi me'yoriy-uslubiy hujjatlarga muvofiq bajariladi.

11.7. O'lchovlar ish joylarida o'tkazilishi kerak. Agar ish joyi ishlab chiqarish binosining bir nechta qismlaridan iborat bo'lsa, o'lchashlar ularning har birida amalga oshiriladi.

11.8. Ishlab chiqarish muhiti holatini nazorat qilish ish zonasi havosiga ajralib chiqadigan kimyoviy moddalarning YRK (yo'l qo'yiladigan konsentratsiya) ko'rsatkichi, xavflilik sinfi va organizmga ta'sir qilish xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim (3-jadval).

11.9. Ish zonasi havosini nazorat qilish davriyligini zararli moddaning xavflilik darajasiga qarab belgilash zarur:

I xavflilik sinfiga mansub moddalar uchun - har 10 kunda kamida bir marta;

III va IV sinf moddalari uchun - har chorakda kamida 1 marta.

11.10. Ishlab chiqarishning aniq sharoitlariga ko'ra (laboratoriya tekshiruvlari natijalariga asosan) Davlat sanitariya nazorati organlari bilan kelishilgan holda ish zonasi havosini nazorat qilishning quyidagi davriyligiga ruxsat beriladi:

yiliga 1 marta: 3 va 4-xavflilik sinfidagi moddalarning havo muhitiga ajralish darajasi oxirgi 2 yil davomida REM darajasida yoki undan past bo'lgan hollarda;

yiliga 2 marta: o'tgan yilda III va IV xavflilik sinfiga mansub zararli moddalarning REM dan bir marotaba oshgan holatlarida; oxirgi 2 yil davomida ishchi zona havosida II xavflilik sinfiga mansub moddalar miqdori REM darajasida yoki undan past bo'lgan holda barqaror qayd etilganda;

har chorakda 1 marta: o'tgan yilda II sinf moddalarining havodagi miqdori REM dan bir marta oshgan hollarda; oxirgi 2 yil davomida havo muhitida I xavflilik sinfi moddalari REM darajasida yoki undan past bo'lgan holda barqaror qayd etilganda;

oyiga 1 marta: o'tgan yilda ish joylari havosida 1-xavflilik sinfiga mansub zararli

moddalar REM dan bir marta oshgan hollarda.

11.11. 3 va 4-xavflilik sinfiga mansub moddalar qo'llaniladigan texnologik jarayon rejimi yetarlicha barqaror bo'lmaganda yoki foydalanish jarayonida uskunaning texnik holati o'zgarganda, bu ishchi zona havosining ifloslanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lsa, shuningdek, zararli moddalar konsentratsiyasining mavsumiy o'zgarishi ehtimoli mavjud bo'lgan hollarda, nazorat chastotasini oshirish lozim.

11.12. Smena davomida va (yoki) texnologik jarayonning alohida bosqichlarida bir nuqtada ketma-ket kamida uchta namuna olinishi shart. Asosan fibrogen ta'sirli aerozollar uchun bitta namuna olishga ruxsat beriladi.

3-jadval

Ish zonasi havosidagi miqdori nazorat qilinishi lozim bo'lgan zararli moddalar ro'yxati

T/r	Modda nomi	Miqdor REM mg/m ³	Ishlab chiqarish sharoitida havoda agregat holati	Xavflilik sinfi	Organizmga ta'sir xususiyatlari
1	2	3	4	5	6
1	Azot dioksidi	2	II	3	O
2	Azot oksidlari (NO ₂ ga qayta hisoblaganda)	5	II	3	O
3	Uglerod oksidi	20	II	4	O
4	Vodorod sulfid	3	II	3	
5	Oltinugurt dioksidi*	10	II	3	
6	Akrolein				
7	Formaldegid*	0,5	II	2	O, A
8	Benzo(a)piren	0,00015	II	1	K
9	Chang tarkibida kristall kremniy dioksidi miqdori: 70% dan ortiq bo'lganda 10% dan 70% gacha 2% dan 10% gacha 2% dan kam	1 2 4 6	a a a a	3 3 3 4	F F F F
10	Silikatlar va tarkibida silikat bo'lgan chang: tarkibida asbest miqdori 10% dan ortiq bo'lgan tabiiy va sun'iy asbest hamda asbest aralashmalar, talk, slyuda, flagopit va muskovit	2	a		F, K

Izoh: suratda - maksimal bir martalik;

maxrajda - zararli moddalar konsentratsiyasining o'rtacha smena qiymatlari;

O, A, K, F - o'tkir yo'naltirilgan, allergik, kanserogen va fibrogen ta'sirga ega zararli moddalar.

AMALDAGI ME'YORIY HUJJATLAR RO'YXATI

1. SN 245-71. Sanoat korxonalarini loyihalashning sanitariya me'yorlari.
2. SanPiN № 0011-94. Texnologik jarayonlarni tashkil etish va ishlab chiqarish uskunalarga qo'yiladigan gigiyenik talablar.
3. SanPiN № 0113-01. Mehnat gigiyenasi masalalari bo'yicha yangi texnologik jarayonlar, asbob-uskunalar, qurollar, kimyoviy moddalar va boshqa mahsulotlar ustidan ogohlantiruvchi sanitariya nazorati.
4. KMK 2.04.05-97. Isitish, shamollatish va havoni tozalash.
5. SanPiN № 0058-95. "Ishlab chiqarish xonalari mikroiklimining sanitariya me'yorlari".
6. KMK № 2.09.04-98. "Ma'muriy va maishiy binolar".
7. KMK № 2.04.0297. "Suv ta'minoti. Tashqi tarmoqlar va inshootlar".
8. KMK 2.04.02-98 "Binolarning ichki suv ta'minoti va oqova suv tizimi".
9. SanPiN № 0057-95 "Ichimlik suvi sifatining gigiyenik mezonlari".
10. O'z DSt 950:2000. Ichimlik suvi. Gigiyenik talablar va sifat nazorati. Ichimlik suvi.
11. O'z D 1 950:2000. Markazlashtirilgan xo'jalik-ichimlik suv ta'minoti manbalari. Gigiyenik, texnik talablar va tanlash qoidalari. Markazlashtirilgan xo'jalik- ichimlik suv ta'minoti manbalari.
12. SanPiN № 0130-02. "O'zbekiston sharoitida markazlashtirilgan issiq suv ta'minoti tizimlarini nazorat qilishning sanitariya qoidalari".
13. SanPiN № 0005-93 "O'zbekiston Respublikasi aholi punktlari atmosfera havosini muhofaza qilish bo'yicha sanitariya me'yorlari va qoidalari".
14. SanPiN № 0015-94 "Gigiyenik me'yorlar. O'zbekiston hududidagi aholi punktlari atmosfera havosida ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan eng yuqori konsentratsiyalari (REYK) ro'yxati".
15. SanPiN № 0029-94 "Radiatsion xavfsizlik sanitariya me'yorlari va qoidalari".
16. SanPiN № 0041-95 "Mis, noruda va sochma foydali qazilmalarni qazib olish va boyitish korxonalari uchun sanitariya qoidalari."
17. SanPiN № 0055-95 "Tuproqdagi ekzogen zararli moddalarning chegaraviy ruxsat etilgan konsentratsiyalari (ChREK) va taxminiy ruxsat etilgan konsentratsiyalari (TREK)."
18. SanPiN № 0057-95 "Turli yerdan foydalanish turlaridagi tuproq ifloslanish darajasini baholash sanitariya qoidalari va me'yorlari."
19. SanPiN № 0073-97 "Radioizotopli asboblarni o'rnatish va ulardan foydalanishdagi sanitariya qoidalari (Radioizotopli asboblarni bilan ishlashning sanitariya qoidalari)."
20. SanPiN № 0088-99 "Oqova suvlar bilan suv obyektlariga tushayotgan moddalarning chegaraviy ruxsat etilgan oqizmalari (ChREO) loyihalarini ishlab chiqish va kelishishga oid sanitariya talablari."

21. SanPiN № 0127-02 "Sanoat chiqindilarini ro'yxatga olish, tasniflash, saqlash va zararsizlantirish sanitariya qoidalari."

22. SanPiN № 0128-02 "O'zbekiston Respublikasi sharoitida zaharli sanoat chiqindilarining gigiyenik tasniflagichi."

23. SanPiN № 0129-02 "O'zbekiston Respublikasining o'ziga xos tabiiy va iqlim sharoitlarida kanalizatsiya tizimlariga qo'yiladigan sanitariya talablari."

24. QMQ № 2.04.03-97 "Kanalizatsiya. Tashqi tarmoqlar va inshootlar."

25. SanPiN № 0122-01 "Ish joylaridagi umumiy va mahalliy titrashning sanitariya me'yorlari."

26. SanPiN № 01120-01 "Ish joylarida shovqin darajasining sanitariya me'yorlari."

27. QMQ № 2.01.08-95 "Shovqindan himoyalash."

28. GOST 12.1.007-75 "Zararli moddalar. Tasniflash va xavfsizlikning umumiy talablari."

29. GOST 12.1.005-88 "Ish joyi havosiga qo'yiladigan umumiy sanitariya-gigiyena talablari."

30. 0045-95-sonli SanQvaM. "Gigiyenik me'yorlar. Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning YQKM."

31. 0045-95-sonli SanQvaM. "Ish zonasi havosidagi zararli moddalarning YQKM ro'yxati."

32. 0117-01-sonli SanQvaM. "Ish joylarida infratovushning sanitariya me'yorlari." 33 0054-95-sonli SanQvaM. "Elektromagnit maydonlarning ruxsat etilgan darajalari bo'yicha sanitariya me'yorlari."

33. 11-17-94-sonli SanQvaM. "Radiochastota diapazonidagi elektromagnit maydonlar manbalari bilan ishlashda sanitariya me'yorlari va qoidalari."

34. 0014-94-sonli SanQvaM. "Moylash-sovutish suyuqliklari, texnologik moylar va yog'lar bilan ishlashda sanitariya qoidalari."

35. 0021-94-sonli SanQvaM. "Simob, uning birikmalari va simob tarkibli asboblardan ishlash uchun mo'ljallangan ishlab chiqarish va laboratoriya xonalarini loyihalash, jihozlash, ulardan foydalanish va saqlash."

36. 0115-01-sonli SanQvaM. "Ayollar uchun og'ir yuklarni qo'lda ko'tarish va tashishda ruxsat etilgan chegaraviy yuklamalarning sanitariya me'yorlari."

37. 0116-01-sonli SanQvaM. "O'smirlar uchun og'ir yuklarni qo'lda ko'tarish va tashishda yo'l qo'yiladigan chegaraviy yuklamalarning sanitariya me'yorlari."

38. 0142-03-sonli SanQvaM. "Ultrabinafsha nurlanishning sanitariya qoidalari va me'yorlari."

39. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligining 2000-yil 6-iyundagi 300-sonli "O'zbekiston Respublikasi xodimlarini ishga qabul qilishda dastlabki va davriy tibbiy ko'rikdan o'tkazish tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi buyrug'i.